

CİHAN HARBİ'NİN EŞİĞİNDE RUSYA'NIN DOĞU'DAKİ HEDEFLERİ

Çeviren ve Hazırlayan: Azad Ağaoğlu

YAYIN NU: 1599
KÜLTÜR SERİSİ: 912

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-625-408-009-8

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Damla Acar

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ.SAN.VE.TİC.A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk. Güven İş Merkezi
No:6/13, Bağcılar / İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği
akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya
tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya
edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

AZAD AĞAOĞLU: 2 Eylül 1974'te Bakü'de doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. İleri derecede Rusça ve Osmanlıca biliyor. Araştırmacılık ve çevirmenlik yapmaktadır.

Ötüken Neşriyat'tan çıkan çevirileri şunlardır:

Elçin, *Gümüş Beyazı Karavan*, 2006.

Elçin, *Ölüm Hükümü*, 2007.

Elçin, *Kırk Ambar*, 2010.

Prof. Dr. Ali M. Hasanov, *Azərbaycan Cumhuriyyəti'nin Ulusal Kalkınma və Güvənlik Politikası*, 2013.

Elçin, *Gölge*, 2015.

Prof. Dr. Ali M. Hasanov, *Güney-Kafkasya, Hazar-Karadeniz Havzaları və Azərbaycan'ın Jeopolitiği*, 2016.

Prof. Dr. Ali M. Hasanov, *Hazar-Karadeniz Havzalarıyla Güney Kafkasya'nın Jeoekonomik Karakteristiği və Azərbaycan'ın Yeni Petrol Politikası*, 2016.

Prof. Dr. Ali M. Hasanov, *Güney Kafkasya'nın Askerî-Jeostratejik Durumu və Azərbaycan'ın Güvənlik Politikası*, 2016.

Aleksandr Sergeyeviç Puşkin, *Bahçesaray Çeşmesi*, 2018.

Haz. Azad Ağaoğlu, *Rus Dışişleri Arşivi'nin Gizli Belgelerinde Osmanlı'nın Cihan Harbi'ne Girişi*, İstanbul, 2018.

Diğer yayınevlerinden çıkan çevirilerinden bazıları:

Mir Celal Paşayev, *Dirilen Adam*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2006.

İnkılap Nadirli, *Sınav, Torunlara Armağan*, Yedirenk Yayınları, İstanbul, 2009.

Hüseynbala Mirelemov, *Gelinlik*, Truva Yayınları, İstanbul, 2010.

Hüseynbala Mirelemov, *Ceza*, Truva Yayınları, İstanbul, 2010.

Hüseynbala Mirelemov, *Utancı, Kurşunlanan Heykellerin Çığı*, Truva Yayınları, İstanbul, 2011.

Ali Hasanov, *Jeopolitik*, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2012.

Asıf Kengerli, *Bela*, Yedirenk Yayınları, İstanbul, 2014.

Ali Yıldırımöğlu, *Taş Yağan Gün*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2014.

Olcas Süleymenov, *Kelimenin Şifresi*, TEAS Press, İstanbul, 2016.

Olcas Süleymenov, *Tarih Öncesi Türkler*, TEAS Press, İstanbul, 2016.

Yay. Haz. Safa Abdullo, *Olcas Fenomeni*, TEAS Press, İstanbul, 2017.

La Edri, *Ali ve Nino*, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2017.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	9
RUSYA'NIN İSTANBUL ELÇİSİ NELİDOV'UN, BOĞAZLARIN İŞGALİNE DAİR 1882 TARİHLİ TEZKERESİ.....	13
Takdim	13
Rusya'nın İstanbul Elçisi Nelidov'un,	14
Boğazların İşgaline Dair 1882 Tarihli Tezkeresi.....	14
İMPARATOR III. ALEKSANDR'IN GENERAL OBRUÇEV'E 12/24 EYLÜL 1885 TARİHLİ MEKTUBU	25
Takdim	25
İmparator III. Aleksandr'ın	26
General Obruçev'e 12/24 Eylül 1885 Tarihli Mektubu	26
NELİDOV'UN 1896 TARİHLİ TEZKERESİ VE BOĞAZ'I İŞGAL PLANI MÜZAKERELERİ.....	29
Takdim	29
Nelidov'un 1896 Tarihli Tezkeresi ve Boğaz'ı İşgal Planı Müzakereleri....	29
İstanbul Büyükelçisi Nelidov'un Dışişleri Bakanı Nikolay Pavloviç Şişkin'e 6/18 Eylül 1896 tarihli mektubu.....	30
Nelidov'un 18/30 Kasım 1896 tarihli tezkeresi.....	35
Devletli İmparator Başkanlığında Tsarskoye Selo'da 23 Kasım 1896 Cumartesi Günü Gerçekleşen Toplantının Nihai Senedi	41
Vitte'nin Şişkin'e Mektubu	44
Nelidov'un Şişkin'e Telgrafi.....	45
Şişkin'in Nelidov'a Telgrafının Taslağı.....	46
Şişkin'in Nelidov'a Mektubunun Taslağı	47
RUSYA MALİYE BAKANI VİTTE'NİN HATIRAT'INDA İSTANBUL BOĞAZI'NIN İŞGALİ PROJESİ	51
Takdim	51
İstanbul Boğazı'nın İşgali Projesi (Vitte'nin Hatırat'ından bir parça)	52
İSTANBUL BOĞAZI'NIN İŞGALİNE DAİR	59
1897 YILINA AİT PROJE.....	59
Takdim	59
İstanbul Boğazı'nın İşgaline Dair 1897 Yılına Ait Proje	60
1) Harbiye Bakanı General Vannovski'nin Dışişleri Bakanı	60
Graf M. N. Muravyov'a Mektubu.....	60
2) Harbiye Bakanı General Vannovski'nin Dışişleri Bakanı	62
Graf M. N. Muravyov'a Mektubu	62

3) Dışişleri Bakanı Graf Muravyov'un Harbiye Bakanı General Vannovski'ye Mektubunun Kopyası	63
4) Dışişleri Bakanı Graf Muravyov'un İstanbul Elçisi A. İ. Nelidov'a Mektubunun Karalaması	64
5) Graf Muravyov'un Naçizane Tezkeresi	64
6) Dışişleri Bakanı Graf Muravyov'un İstanbul Elçisi A. İ. Nelidov'a Mektubunun Kopyası	66
7) Dışişleri Bakanı Graf Muravyov'un İstanbul Elçisi A. İ. Nelidov'a Gizli Telgrafının Kopyası	67
8) İstanbul Elçisi A. İ. Nelidov'un Dışişleri Bakanlığı Konseyi Azası Obolenski'ye Mektubunun Aslı	67
9) Dışişleri Bakanı Graf Muravyov'un İçişleri Bakanı İ. L. Goremkin'e Mektubunun Karalaması	68
10) İçişleri Bakanı İ. L. Goremkin'in Dışişleri Bakanı Graf Muravyov'a Mektubunun Aslı	69
11) Dışişleri Bakanı Graf Muravyov'un İstanbul Elçisi A. İ. Nelidov'a Mektubunun Karalaması	70
12) Harbiye Bakanı General Vannovski'nin Dışişleri Bakanı Graf Muravyov'a Mektubu.....	70

1898-1911 YILLARINDA ÇARLIK HÜKÜMETİ'NİN BOĞAZLAR

MESELESİNE DAİR GÖRÜŞLERİ.....	73
Takdim	73
Boğazlar Sorununa Dair Dışişleri Bakanlığı Tezkeresi (1898)	74
Karadeniz Filosu Gemilerinin Uzakdoğu'ya Gönderilmesine Dair Dışişleri Bakanlığı Tezkeresi (1904).....	76

RUSYA'NIN DOĞU'DAKİ HEDEFLERİ

Takdim	81
Rusya'nın Doğu'daki Hedefleri: Rus Diplomatların 1900 Yılına Ait Yazışmaları.....	82
1) Dışişleri Bakanı'nın Naçizane Tezkeresinin	82
Avrupa Devletlerinin Afrika'daki Olaylara Bakışı	85
Rusya'nın Afrika'daki Olaylara Bakışı.....	87
Rusya'nın Türkiye'deki En Yakın Hedefleri	89
İran'daki Hedefler	92
Afganistan'daki Hedefler.....	95
Uzakdoğu'daki Hedefler.....	97
Sonuç.....	98
2) Bahriye Bakanlığı Vekili'nin Dışişleri Bakanı'na Mektubu	100
3) Harbiye Bakanı'nın Dışişleri Bakanı'na Mektubu	105
4) Maliye Bakanı'nın Dışişleri Bakanı'na Mektubu	106
5) Dışişleri Bakanı'nın Naçizane Notu	110
6) Bakanlardan Alınan Görüşler Üzerine Dışişleri Bakanlığı'nca Düzenlenen Rapor.....	110

ÖN SÖZ

1914 Temmuz'unda Avrupa'nın önde gelen hükümetleri arasında gerçekleşen diplomatik yazışmaları Cihan Harbi'nin proloğu mesabesinde kabullenmek, elbette ki fevkalade bir saflık olur. Bu yazışmalar "mavi", "sarı", "turuncu" ve bilumum renklerle basılan kitaplarda öne sürülürken, tam da halkın saflığına bel bağlanmıştır. Bu yayınlar, bihaber vatandaşları, savaşın da günlük hayattaki cinayetler misali, birilerinin çizgi dışına çıkması yüzünden başladığına inandırma amacı güdüyordu. Barış yıllarca özenle korundu ve şimdi birilerinin (suçlunun adı, yayının hangi tarafın eseri olduğuna bağlı bulunarak değişiklik gösterir) suçu yüzünden kan aktı... Gerçekte savaşa yıllardan beridir hazırlanıyorlardı.

Mihail Pokrovski, *Krasnyy Arhiv*, 1922, Nu. 1, s. 5.

XVIII. yüzyıl sonlarından itibaren Rusya'nın dış politikasının bir numaralı meselesi Karadeniz'le Akdeniz'i birleştiren boğazları ele geçirmekten ibarettir. Ne var ki Kırım Harbi'nde maruz kaldığı başarısızlık, Boğazlara sahip olma hedefini gerçekleştirmeye çalışırken Rusya'yı son derecede dikkatli davranmaya itmiştir. Bu hedef zaman zaman, Boğazların kontrolünün Türkiye'nin elinden çıkarak daha güçlü bir devlete geçmesini önlemek şekline de inkılap etmiş ve Rusya'yı, Yakındoğu'daki status quo'nun -kendi çıkarları doğrultusunda değiştiremiyorsa- bekçiliğine soyunmak zorunda da bırakmıştır. İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının, eski gücünü ve ihtişamını çoktan kaybetmiş olan Osmanlı'nın yerine mesela İngiltere'nin egemenliğine girmesi ihtimali uzunca bir süre Rusların korkulu rüyası olmaya devam etmiştir.

Dolayısıyla Rusya, bir yandan bütün ve tam bağımsız (herhangi bir uluslararası kontrol mekanizmasına bağlı bulunmayan) Türkiye isterken, diğer yandan kendisi için uygun zamanda Boğazları işgal etme kararı karşı koyamayacak kadar zayıf bir Türkiye de istemektedir.

İngiltere'nin İstanbul Elçisi, hükümetinin, Türkiye konusunda ortak hareket etme teklifini 1896 yazında İstanbul'daki Rus ve Fransız temsilcilere ilettiler. Rusya İmparatoru II. Nikolay'ın bu teklife verdiği ilk cevap, böyle bir müdahalenin Türkiye'nin parçalanmasını kesinleştireceği ve hızlandıracağı gerekçesiyle, olumsuzdur. Fakat Ruslar, "ortak hareket etme" teklifini daha fazla reddetmeleri durumunda, diğer devletleri, Boğazlara dair özel planları olduğundan kuşkulandıracaklarından da çekinmektedirler.

Rusya kadar hayati önem taşımamakla beraber, İngiltere'yle Fransa için de aynı durum söz konusudur. Bunların da gözü Boğazlardadır, bunlar da Boğazlara tek taraflı sahip olmanın güçlüğünün farkındadırlar ve bunlar da, içlerinden birinin ani bir hamleyle avantajlı konuma gelmesinden korktukları için sürekli teyakkuz halindedirler.

Diğer yandan, Rusya'yla Fransa arasında henüz 1891 yılında imzalanan ittifak antlaşması 1892'de gizli askerî konvansiyon ve 1893'te savunma anlaşmasıyla pekiştirilmiş bulunuyordu. Bu ittifak antlaşmasına 1904'te İngiltere-Fransa ve 1907'de Rusya-İngiltere ittifak antlaşmaları da eklenince, Cihan Harbi'nin taraflarından bir tanesi kesin olarak şekillendi. Üç devleti birbirlerine yakınlaştıran ve birbirleriyle anlaşmaya zorlayan şeylerin başında, yakın zamanda parçalanacağından kuşku duymadıkları Osmanlı'nın mirasını ortaklaşa paylaşmak etkeni geldiğine göre, Osmanlı'nın bu ittifakta yerinin olmadığı açıktır. Demek ki "Yavuz"la "Midilli"nin Rusya limanlarını bombaladığı o güne kadar, Osmanlı'yı İtilaf'ın safına çekmek ya da en azından savaşın dışında tutmak amacıyla yapılan hummalı yazışmaların, çetin pazarlıkların, savrulan tehditlerin, saçılan vaatlerin büsbütün nafile olduğu en başından belliydi.

Elinizdeki kitapta 1882-1911 tarihli belgeler yer almaktadır. Bunlar, Rusya'nın İstanbul Elçisi Nelidov'un Boğazların işgaline dair hükümetine sunduğu tezkereler, Rusya hükümetinin bu tezkereler etrafında yaptığı müzakere ve planlar, çeşitli devlet kurumları ve yetkilileri arasındaki yazışmalar, emirler, ricalar, görüşler ve yorumlardan ibarettir. Rusya'nın Doğu'daki hedeflerinin sıralandığı ve tartışmaya açıldığı 1900 yılına ait tezkerede Türkiye dışında İran, Afganistan ve Uzakdoğu'ya yönelik niyetler de göz önüne serilmiştir. Maliye Bakanı'nın hatıratından alınan parça, dönemin havasını

olabildiğine canlı bir şekilde yansıttığı cihetle, İmparator III. Aleksandr'ın Genelkurmay Başkanı'na mektubu ise önemine binaen bu belgelerin arasına eklendi.

Maliye Bakanı'nın hatıratı hariç tüm belgeler Çarlık yönetiminin emperyalist emellerini ve pazarlıklarını ifşa etmek amacıyla Bolşevik hükümetinin 1922-1941 yılları arasında çıkardığı ve çoğunlukla Dışişleri Bakanlığı'nın kapalı arşivlerindeki gizli belgelerle doldurduğu *Krasny Arhiv* dergisinden alınmıştır. “Hiçbir şey uzun bir süre gizli kalmaz” sloganıyla

İmparator III. Aleksandr

yayınlanan *Krasny Arhiv*, “devletlerde devamlılık esastır” ilkesi gereği kapanmadan birkaç yıl önce zaten sıradan bir tarih dergisine dönüşmüş bulunuyordu. Fakat 1930'lu yılların ortalarına kadarki sayılarında ortalığa döküp saçtığı belgeler, normal şartlarda bugün bile haberdar olmamamız gereken cinstendir.

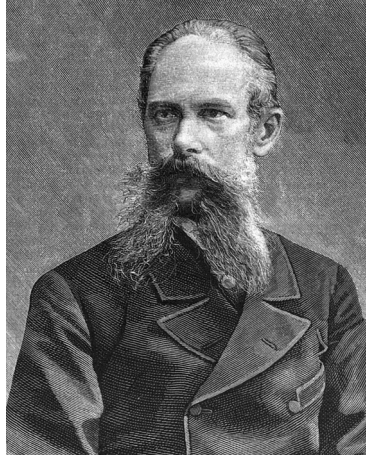
Cihan Harbi'nin eşliğinde Rusya'nın Doğu'ya ve öncelikle Türkiye'ye yönelik hedeflerini tüm çıplaklığıyla ortaya koyan belgelerin, okurun ilgisini çekeceğini umuyoruz. Her belgenin ilk yayınının künyesi ayrıca gösterilmiştir. Belgelerdeki kişi, yer ve olay isimleri dipnotlarla desteklenmiştir. Aksi belirtilmediği zaman, dipnotlar kitabı hazırlayana aittir. İstifadesini kolaylaştırmak amacıyla, kitabın sonuna bir özel adlar dizini eklenmiştir.

*Azad Ağaoğlu,
Bakü, 2019.*

RUSYA'NIN İSTANBUL ELÇİSİ NELİDOV'UN, BOĞAZLARIN İŞGALİNE DAİR 1882 TARİHLİ TEZKERESİ

Takdim

Pek çok devlet adamı ve diplomat çıkaran ünlü Nelidov soyunun bir mensubu bulunan Aleksandr İvanoviç Nelidov (1835-1910) eğitiminin ardından, henüz 20 yaşındayken Dışişleri Bakanlığı Asya Departmanı'nda çalışmaya başlamıştır. İlk yurtdışı görevlerini Elçilik Küçük Sekreteri olarak Yunanistan ve Bulgaristan'da yerine getirmiş, daha sonra Büyük Sekreterlik'e terfi ile Viyana'ya atanmıştır. 93 Harbi'nin hemen öncesinde Nelidov İstanbul Elçiliği'nde Danışman'dır ve Osmanlı'yla bir harp vuku bulması ihtimalinde Rus ordusunun Romanya üzerinden geçişine izin alabilmek amacıyla gizlice Bükreş'e giderek bu ülkenin Başbakanı Brătianu'yla¹ görüşmüştür. Ayastefanos Antlaşması'nın şartlarını hazırlayan ve Rusya tarafından antlaşmayı İgnatyev'le² beraber imzalayan da Aleksandr Nelidov'dur.

Aleksandr Nelidov

¹ Brătianu, Ion Constantin (1821-1891). Rumen politikacı ve devlet adamı. 1876-1888 yılları arasında üç defa Başbakanlık yapmıştır. Birinci Dünya Savaşı sırasında Romanya Başbakanı olan Ionel Brătianu'nun babasıdır.

² İgnatyev, Nikolay Pavloviç (1832-1908). Rus General, devlet adamı ve diplomat. 1859-1861 yıllarında Pekin, 1864-1877 yıllarında İstanbul Elçiliği yaptı. 1881-1882 arasında bir yıl Rusya İçişleri Bakanı oldu.

Nelidov 1882 yılında İstanbul Elçiliği'ne dönmüş, 1883 yılının Temmuz ortasında Büyükelçiliğe terfi ettirilmiş ve 1897 Temmuz'u'na kadar Rusya'nın İstanbul Büyükelçisi görevinde kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasından yana olan Nelidov bu amaç doğrultusunda çalışmış, İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının Ruslar tarafından mutlaka işgal edilmesi gerektiğini ısrarla savunmuş ve bu yönde planlar yaparak hükümetine sunmaktan geri durmamıştır.

İstanbul'daki görevinin ardından Roma ve Paris Elçilikleri de yapmış ve 75 yaşında bulunduğu sırada Paris'te ölmüştür.

Nelidov'un 1882 yılına ait bu tezkeresini Rus tarihçi Vladimir Hvostov Rusya İnkılap ve Dış Politika Arşivi'nde bularak, kısa bir tanıtım yazısıyla beraber yayınlamıştır. Hvostov'un yayınının künyesi şu şekildedir:

“Из записной книжки архивиста: Записка А. И. Нелидова в 1882 г. о занятии проливов”, *Красный Архив* (исторический журнал), том 46, Центральный Архив РСФСР, Москва-Ленинград, 1931, стр. 179-187.

“Arşivcinin not defterinden: 1882 yılında Nelidov'un Boğazların işgaline ilişkin tezkeresi”, *Krasnyy Arhiv* (tarih dergisi), Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti Merkezi Arşivi, Moskova-Leningrad, yıl 1931, Nu. 46, s. 179-187.

Belgeyi, dergideki yayından birebir çevirdik. Hvostov'un dipnotlarını [Hv.] kısaltmasıyla işaretledik.

Rusya'nın İstanbul Elçisi Nelidov'un, Boğazların İşgaline Dair 1882 Tarihli Tezkeresi³

Şu son yıllarda Türkiye'yi alakadar eden iç ve dış gelişmeler, Osmanlı İmparatorluğu'nun kesin ve belki ani çöküşünün yakını olduğunun

³ Orijinal belge üzerinde Rusya İmparatoru III. Aleksandr'ın el yazısıyla şu not bulunuyor:

Çok doğru ve makul. Tanrı bize, o sevinçli ve kutlu dakikayı görecektedir. Er ya da geç bunun olacağına, olması gerektiğine inancımı yitirmiyorum. Önemli olan zaman kaybetmemek ve uygun anı kaçırmamaktır. A. [Hv.]

apaçık işaretleridir. Doğu'nun akıbetine en çok ilgi gösteren en yakın komşu olarak, şüphesiz ki, bu hadiseye hazırlanmamız ve önceden eylem planımızı belirlemek, hedef ve gereksinimlerimizi açıkça saptamak suretiyle tacizlerimizi yönelteceğimiz noktaları tespit etmemiz gerekiyor. Söz konusu olan, Avrupa doğusunda süregelen düzeni yıkmak için saldırgan tutum içine girmek değildir. Bu düzen zaten kendiliğinden yıkılacaktır. Aramızdaki son savaştan beri Türkiye, topraklarını barışçıl yollardan azar azar kaybetmeye başladı. Avrupa devletleri, kendileri açısından elverişli vilayetleri birbiri ardınca Türkiye'nin elinden alıyor. Berlin Kongresi'nde Yunanistan Tesalya ve Epir'in bir kısmını aldı, Avusturya Bosna-Hersek'i işgal etti, Fransa Tunus'u ele geçirdi, İngiltere pazarlıklar sonucunda Kıbrıs'a sahip oldu ve şimdi de fırsattan yararlanarak Mısır'ı fiilen elinde tutmaktadır. Türkiye İmparatorluğu'nun çöküş sürecinin Bizans İmparatorluğu'nun çöküşüyle aynı olacağı, ta başkentin işgal edileceği ve can çekişen ülkeden artakalanların son demlerini yaşamak üzere Asya'ya taşınacağı güne değin devam edeceği, kolayca kestirilebilir.

Başkentin fatihi olma rolünü kader ve tarih galiba Rusya'ya biçmiştir, nitekim Rusya'nın siyasi, ticari ve askerî tüm çıkarları mutlaka Boğazlara sahip olmayı gerektirmektedir. Bu olgunun kaçınılmazlığı herkesçe öylesine açık seçik malumdur ki, Çanakkale ve İstanbul Boğazlarına hükmetmenin Rusya açısından yararını ve gerekliliğini tümüyle izaha kalkışmak abes görülebilir. Burada söz konusu olan, zaten uçsuz bucaksız vatanımızı genişletmek ve ona yeni parçalar eklemek değil, açık denizlere ve okyanusa güneyden çıkış yolumuz üzerinde Rus egemenliğini temin etmektir. İstanbul Boğazı'nda egemenliğimizi kurmak diğer yandan Transkafkasya'da bulunan topraklarımızı kesin bir şekilde bize bağlayacak, Karadeniz kıyıları boyunca savunma hattımızın tamamını tek bir merkezde toplayacak ve bize hem Balkanların hem de Anadolu'nun kaderi üzerinde büyük ölçüde etkili bulunma olanağı sağlayacaktır. Son olarak, bugüne kadar Karadeniz kıyılarında hareketsiz kalan tüm askerî araç ve gereci batı sınırlımızda seferber etme olanağı vererek, buradaki savunma gücümüzü arttıracaktır. Doğu Meselesi'nin bizim açımızdan tatmin edici ve çıkarlarımıza uygun bir şekilde çözüme kavuşturulması da zaten buna bağlıdır.

Fakat biz bu tarihî göreve pek tabii talip olduğumuz kadar, Batılı devletler de şüphe yok ki bizi önlemenin, hatta bazıları Boğazların kontrolünü kendi ellerine almanın peşindedirler. Avusturya ve Alman gazetelerinin, Habsburglar sülalesinin Türklerin doğal hâlefleri olduğuna ve kendileri için Doğu'da biçilen role dair mülahazalarına ehemmiyet vermek mümkün değilse bile, yine de Viyana ve Peşte'deki siyasilerin fütuhat hayalleri arasında Boğazlara yönelik birtakım heveslerin de bulunduğu muhakkaktır. Diğer yandan İngilizler, Çanakkale Boğazı'nı dikkatlice takip etmekten geri durmuyorlar ve Karadeniz'in anahtarını ellerinde bulundurmamak, güney ticaret yolumuz üzerinde diledikleri gibi söz sahibi olabilmek için ihtimal ki bir fırsatını bulunca buraya yerleşmeye çalışacaklardır.

Bu nedenle, özellikle elverişli şartların oluşacağı ya da başka birileri tarafından işgal tehlikesinin çok yakın bulunacağı o dakikada başarımızı garantilemiş olarak Boğazlara yerleşebilmek için rakiplerimizi önlemek ve her türlü tedbiri almak bizim açımızdan ivedi ihtiyaç haline gelmiştir. ⁴

Harbiye ve Bahriye Bakanlıklarının üst düzey yetkililerinin bunun için her türlü maddi hazırlığı tamamlaması gerekmektedir. Genelkurmay'daki subaylarımızın, özellikle de Yarbay Protopopov'un⁵ çalışmaları şüphe yok ki bu hesaplar ve öngörüler için temel teşkil edecektir. Diplomasinin görevi ise takip edilecek yolu hazırlamak ve meşakkatsiz hale getirmek, özellikle de bu muhteşem etkinliği en kolay şekilde gerçekleştirebilmek için uygun olan dakikayı işaret etmek olacaktır.

Meselenin çözümünde, kişisel kanaatime göre, Rusya'nın İstanbul'daki Elçiliği'ne de sorumluluk düşüyor. Meseleyi çözüme kavuşturmak için Türkiye İmparatorluğu'ndaki siyasi gelişmeleri ve iç durumu bilmek, bunları Avrupa'nın genelinde cereyan eden olay-

⁴ Bu satırın karşısında III. Aleksandr'ın şu notu bulunuyor: "Bu esastr." [Hv.]

⁵ Protopopov, Aleksandr Pavloviç (1849-1909). Rus asker, Devlet Savunma Konseyi üyesi, General. 93 Harbi'ne Tuna cephesinde katıldı. Genelkurmay'a 1877 yılında Yüzbaşı rütbesiyle alındı. 1881 Nisan'ında Yarbay, 1894 Ağustos'unda General oldu. 1881 Şubat'ıyla 1888 Mart'ı arasında Atina'da Askerî Ataşe görevinde bulunmuştur. Daha sonra Odessa Askerî Dairesi'nde üst düzey görevler işgal etti ve 1907 yılı başında Devlet Savunma Konseyi Daimi Üyeliğine atandı.

DİZİN

DİZİN*

- 93 Harbi – 13, 16, 17, 25, 26, 54.
ABD – 30, 77, 82, 85, 87.
Abdurrahman Han – 96.
Abdülaziz – 19.
Abdülhamit II – 20, 21, 31, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 52, 53, 55, 90, 99, 109.
Afganistan – 10, 88, 95, 96, 97, 99, 101, 102, 105, 106, 111, 112, 114.
Afrika – 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 94, 95, 96, 98, 107.
Akdeniz – 9, 38, 39, 43, 60, 75, 88, 89.
Aleksandr I (Bulgaristan Prensi) – 26, 27.
Aleksandr II (Rusya İmparatoru) – 25, 54, 57.
Aleksandr III (Rusya İmparatoru) – 11, 14, 16, 17, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 54, 55, 57.
Alman Anadolu Cemiyeti – 87, 91.
Alman, Almanya – 16, 23, 25, 51, 60, 77, 86, 87, 90, 91, 92, 105, 106, 109.
Anadolu – 15, 17, 22, 53, 77, 78, 87, 88, 90, 92.
Asur, Asurya – 19.
Asurbanipal Kütüphanesi – 19.
Asya – 15, 17, 22, 36, 61, 83, 104.
Atina – 16.
Avrupa – 9, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 27, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 42, 46, 55, 60, 74, 75, 77, 79, 82, 83, 85, 87, 88, 99, 106, 107, 109, 112.
Avusturya – 15, 16, 17, 19, 22, 23, 86.
Avusturya-Macaristan – 22, 25, 86.
Ayastefanos Antlaşması – 13.
Babîali – 17, 31, 40, 61, 109.
Bağdat – 87.
Bağdat Demiryolu – 90.
Balkan, Balkanlar – 15, 17, 22, 27.
Baltık Denizi – 75.
Basra – 87, 109.
Basra Körfezi (bkz. Pers Körfezi).
Batı, Batılı – 16, 23, 33.
Belgrad – 30.
Bender-Enzeli (bkz. Enzeli).
Berlin 52, 58, 86, 91.
Berlin Kongresi – 15, 78.
Beykoz – 61.
Bezik – 19, 104.
Birinci Dünya Savaşı (bkz. Cihan Harbi).
Bizans – 22.
Bizans İmparatorluğu – 15.
Boer Savaşı – 82.
Boerler – 82, 83, 84, 86, 96.
Boğazlar (ayrıca bkz. İstanbul Boğazı; Çanakkale Boğazı) – 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 21, 23, 26, 27, 29, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 59, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 89.
Boğazlar Antlaşması – 40, 77.
Boğdan Prensi – 69.
Bolşevik Devrimi – 26, 41, 54, 75, 78.
Bolşevik hükümeti, Bolşevikler – 11.
Bosna-Hersek – 15, 80.
Brätianu, Ion Constantin – 13.
Brätianu, Ionel – 13.

* *Türk, Türkler, Türkiye, Osmanlı, Rus, Rusya* terimleri dizine alınmamıştır.

- Britanya, Büyük Britanya (bkz. İngiliz). 46, 47, 52, 79, 85, 86.
 Buhara – 96. Friedrich III – 92.
 Bulgar, Bulgaristan – 13, 17, 25, 26, 27, Galati – 69, 70.
 77, 79, 90. Gelibolu Yarımadası – 17.
 Burgas (Bulgaristan) – 77, 89. Girs, Aleksandr Aleksandroviç – 73.
 Bükreş – 13, 30. Girs, Nikolay Karloviç – 31, 54.
 Bükreş Antlaşması – 69. Gofuchowski, Agenor Maria – 86.
 Büyük Britanya (bkz. İngiliz). Goremkın, İvan Logginoviç – 68, 69,
 Büyük Sibirya Arteri (bkz. Transsibirya 70.
 Demiryolu). Gönüllü Filo – 75.
 Büyükdere – 30. Guanshan Wan Koyu – 86.
 Cambon, Paul – 46. Güney Afrika Cumhuriyeti – 82.
 Cargodo Adası – 98, 105. Güney Sudan Cumhuriyeti – 85.
 Cebelitarık – 40, 88. Habsburglar – 16.
 Ceuta Koyu – 88. Haliç – 40.
 Cihan Harbi – 9, 11, 13, 54, 75, 87. Hanotaux, Gabriel – 31, 46.
 Currie, Philip Henry – 30, 68, 69. Hazar Denizi – 95, 99, 100, 109.
 Çanakkale Boğazı (ayrıca bkz. Boğazlar) Herat – 83, 88, 96, 97, 114.
 – 9, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 32, Hindistan, Hint – 60, 95, 96, 99.
 33, 34, 39, 40, 4376, 79, 80, 89. Hristiyan, Hristiyanlar – 19, 21, 22, 32,
 Çarcov – 107. 36, 37, 42, 43.
 Çargrad – 22. Hünkar İskeleyi Antlaşması – 20.
 Çıçagov, Leonid Mihayloviç – 26. Hvostov, Vladimir Mihayloviç – 14, 26,
 Çin – 51, 57, 88, 97, 103. 29, 73, 74.
 Çubuklu – 33. İğnatyev, Nikolay Pavloviç – 13, 19.
 Danimarka – 65, 66, 67. İngiliz, İngiltere – 9, 10, 15, 16, 17, 19,
 De Gaulle, Charles – 85. 20, 23, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 42, 46,
 Doğu, Doğulu – 11, 15, 16, 22, 30, 31, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 77, 78, 79, 80,
 32, 35, 81, 82, 101, 106, 110, 113. 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 92, 93, 94,
 Doğu Çin Demiryolu – 51, 57. 95, 96, 97, 98, 99, 101, 103, 106, 107,
 Doğu Meselesi – 15, 23, 76. 108, 111, 112, 113, 115.
 Doğu Rumeli – 17. İran – 10, 60, 88, 92, 93, 94, 95, 98, 99,
 Edirne – 19, 30. 102, 105, 106, 109, 110, 112, 113,
 Ege Denizi – 33, 80. 114.
 Enzeli Limanı – 95, 100. İspanya – 46, 88.
 Epir – 15. İstanbul (ayrıca bkz. Çargrad) – 10, 13,
 Ermeni, Ermeniler – 31, 32, 36, 37, 39, 14, 16, 19, 20, 22, 27, 30, 32, 33, 34,
 43, 52, 53, 77. 36, 37, 39, 40, 43, 48, 52, 53, 54, 55,
 Faşoda – 85. 57, 58, 59, 60, 61, 64, 65, 66, 67, 68,
 Fransa, Fransız – 10, 15, 30, 31, 32, 33, 69, 70, 90.
 İstanbul Boğazı (ayrıca bkz. Boğazlar) – 9, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23,

- 29, 32, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 66, 68, 70, 76, 77, 79, 80, 89, 90, 91, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 109, 111, 113, 114, 115.
- İsveç – 30.
- İtalya, İtalyan – 21, 86.
- İtilaf Devletleri (ayrıca bkz. Üçlü İtilaf) – 10.
- Japon Denizi – 103.
- Japonya 51, 57, 97, 98, 103, 104, 105, 108, 111, 113.
- Kabil – 83, 97, 99.
- Kafkasya – 60, 90, 115.
- Kalküta – 60.
- Kantakuzen, Mihail Aleksandroviç – 25, 26.
- Karadeniz – 9, 15, 16, 17, 33, 34, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 71, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 88, 89, 90, 91, 99, 103, 109, 114, 115.
- Kazakistan – 107.
- Kıbrıs – 15.
- Kırım – 60, 115.
- Kırım Savaşı – 9, 25.
- Kili, Kiliya – 61.
- Kireçburnu – 61.
- Koçetov, Yevgeni Lvoviç – 67.
- Kodok (bkz. Faşoda).
- Konya Demiryolu – 87.
- Kopitov, Nikolay Vasilyeviç – 46, 60, 61, 62, 65, 66.
- Kore – 51, 68, 98, 103, 104, 105, 111, 113, 114.
- Krasny Arhiv (dergi) – 9, 11, 14, 26, 29, 59, 73, 81.
- Kuropatkin, Aleksey Nikolayeviç – 54, 105, 106, 110, 112.
- Kuzey Afrika – 86.
- Kürt, Kürtler – 37.
- Kwantung Yarımadası – 97, 100, 108, 109, 113.
- La Boulinière – 30.
- Lahey Konferansı – 82, 101.
- Lamsdorf, Aleksandr Nikolayeviç – 30.
- Lamsdorf, Vladimir Nikolayeviç – 76.
- Layard, Austen Henry – 19.
- Lehistan – 21.
- Leningrad (bkz. Sankt Petersburg).
- Li Hung Chang – 57.
- Li-Lobanov Antlaşması (bkz. Rus-Çin İttifak Antlaşması).
- Lobanov-Rostovski, Aleksey Borisoviç – 57, 58.
- Londra – 31, 55, 58, 60, 67, 87, 96.
- Macaristan – 86.
- Mahmut II – 20.
- Mançurya – 51, 107.
- Marmara Denizi – 34, 43, 80.
- Masan Bay Körfezi – 105.
- Merkezi Asya – 79, 83, 89, 95, 96, 97, 98, 99, 106, 107, 110, 112, 114.
- Mezar-ı Şerif – 97.
- Mısır – 15, 19, 86.
- Midilli (gemi) – 10.
- Morengeym, Artur Pavloviç (bkz. Morenheim, Arthur).
- Morenheim, Arthur – 31.
- Moskova – 14, 26, 29, 51, 59, 73, 81.
- Muravyov, Mihail Nikolayeviç – 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 74, 82, 100, 101, 105, 106, 108, 110.
- Murman, Murmansk – 75.
- Musin-Puşkin, Aleksandr İvanoviç – 60, 62, 63, 65, 66, 71.
- Muzaffereddin Şah – 93, 94, 114.
- Müslüman, Müslümanlar – 18, 19, 32, 36, 37, 40.
- Nasreddin Şah – 93.
- Nelidov, Aleksandr İvanoviç – 10, 13, 14, 24, 26, 29, 30, 35, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 70.

- Nelidovlar – 13.
Neratov, Anatoli Anatolyeviç – 73.
Nikolay I – 20.
Nikolay II – 10, 30, 35, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 51, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 82, 100, 101, 103, 104, 108, 110.
Nimrud – 19.
Ninova – 19.
Norveç – 30.
O'Connor, Nicholas – 68.
Obolenski, Valerian Sergeyeviç – 67.
Obruçev, Nikolay Nikolayeviç – 11, 25, 26, 41, 44, 53, 54, 55.
Obson – 70.
Odessa – 16, 19, 42, 43, 44, 55, 56, 60, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 90.
Orenburg – 99, 107.
Orenburg-Taşkent Demiryolu – 99.
Osmanlı Bankası – 37.
Osten-Saken, Nikolay Dmitriyeviç – 91, 92.
Özgür Orange Devleti – 82.
Paléologue, Georges Maurice – 52.
Paris – 14, 31, 35, 52, 53, 58, 86.
Pasifik Okyanusu – 75, 87, 97, 98, 100, 103, 104, 108, 109, 111, 114.
Pechili Körfezi – 103.
Pekin – 13, 103.
Pera – 19, 24, 67, 70.
Pers Körfezi – 83, 88, 89, 92, 93, 94.
Peşte – 16.
Petro I – 41.
Petrov, Nikolay İvanoviç – 64, 65.
Pleske, Eduard Dmitriyeviç – 55, 56, 67.
Pobedonostsev, Konstantin Petroviç – 57.
Pokrovski, Mihail Nikolayeviç – 9, 59, 81.
Polonya (bkz. Lehistan).
Port Arthur – 88, 98, 100, 103, 104, 107.
Portsmouth Antlaşması – 51.
Priamursk Askerî Dairesi – 100, 108, 113.
Protopopov, Aleksandr Pavloviç – 16.
Prusya – 92.
Reni – 69, 70.
Roma – 14, 30, 86.
Roma İmparatorluğu – 21.
Romanov, Vladimir Aleksandroviç – 56.
Romanya – 13, 17, 69, 79.
Rumeli – 89.
Rus Ortodoks Kilisesi – 26.
Rus-Çin İttifak Antlaşması – 51, 57.
Rus-İngiliz Antlaşması (1907) – 79.
Rus-Japon Harbi – 51, 54, 75, 76, 97.
Samoa Adaları – 87.
Sankt Petersburg – 14, 26, 29, 31, 42, 44, 47, 51, 52, 53, 60, 61, 64, 65, 66, 67, 68, 70, 79, 81, 108, 110.
Sarıdeniz – 103.
Sazonov, Sergey Dmitriyeviç – 73.
Selanik – 19.
Sırp-Bulgar Savaşı – 26.
Sibirya Arteri, Büyük Sibirya Arteri (bkz. Transsibirya Demiryolu).
Siemens & Halske – 60.
Sivastopol – 39, 42, 43, 44, 55, 56, 65, 66, 67, 68, 71, 89.
Slav, Slavlar – 22, 23, 27.
Solski, Dmitri Martinoviç – 108.
Sovyetler Birliği – 26, 59, 75, 97.
St. James – 82.
Staal, Yegor Yegoroviç – 96.
Şanghay – 86.
Şişkin, Nikolay Pavloviç – 30, 41, 44, 45, 46, 47, 49, 53, 54, 56.
Tahran – 95.
Taşkent – 99, 107.

- Taşnaksütyun – 37.
Tatişev, Sergey Spiridonoviç – 55.
Taube, Mihail Aleksandroviç – 97.
Tesalya – 15.
Tırtov, Pavel Petroviç – 41, 42, 44, 53, 54, 66, 100, 105, 110, 111, 112.
Trabzon Körfezi – 77.
Transhazar Eyaleti – 99, 107.
Transkafkasya – 15, 89, 93, 99, 107.
Transsibirya Demiryolu – 57, 97, 100, 103, 107, 109.
Transvaal – 82, 87, 99.
Tsarskoye Selo – 35, 41, 46, 47, 57.
Tulça – 20.
Tuna – 16, 69.
Tunus – 15.
Türk-Yunan Savaşı – 103.
Türkistan – 99, 107.
Türkistan Askerî Dairesi – 99, 113.
Türkmenabat (bkz. Çarcov).
Türkmenistan – 107.
Ukrayna – 61, 69.
Umberto I – 86.
Uralsk – 107.
Urmiye – 77.
Uzakdoğu – 10, 57, 76, 83, 88, 97, 98, 103, 104, 105, 106, 108, 110, 112.
Üçlü İtilaf (ayrıca bkz. İtilaf Devletleri) – 73.
Vannovski, Pyotr Semyonoviç – 41, 44, 53, 54, 55, 60, 62, 63, 64, 70.
Varna – 77.
Vauvineux – 47.
Vitte, Sergey – 10, 11, 41, 44, 45, 51, 52, 53, 55, 58, 106, 110, 111, 113, 114.
Viyana – 13, 16, 58.
Vladivostok – 103, 104, 107.
Vlangali, Aleksandr Grigoryeviç – 26, 27.
Von Schoen, Wilhelm – 91.
Washington – 85.
Weihaiwei – 88.
Wilhelm I – 92.
Wilhelm II – 86, 87, 91, 92.
Yakındoğu – 9, 76, 79.
Yavuz (gemi) – 10.
Yeni Zelanda – 87.
Yeniköy – 33.
Yunanistan – 13, 15, 30.